

Suzana Marjanić
Institute of Ethnology
and Folklore Research in Zagreb
suzana@ief.hr
ORCID: 0000-0002-6158-3006

POZNAŃSKIE STUDIA SLAWISTYCZNE
NR 22 (2022)
DOI: 10.14746/pss.2022.22.23

Data przesłania tekstu do redakcji: 6.04.2022
Data przyjęcia tekstu do druku: 7.04.2022

Mačka koja, dakle, ja jesam

Uz mačkoizložbu *Mjerica svih stvari i spoken-word*, muzički performans *Život je Ca'ah*, u glazbenoj suradnji s Daliborom Zovkom, na otvorenju navedene izložbe umjetnice, istraživačice i aktivistice Ivane Filip, Atelijeri Žitnjak, kustos: Bojan Krištofić, Zagreb, 25.03. – 16.04.2022*.

ABSTRACT: Marjanić Suzana, *Mačka koja, dakle, ja jesam* (*The Cat that Therefore I Am*). "Poznańskie Studia Slawistyczne" 22. Poznań 2022. Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne," Adam Mickiewicz University, Poznań, pp. 443–450. ISSN 2084-3011.

This is a review of the cat-related exhibition *Little Measure of All Things* and *spoken word*, a musical performance *Life is Ca'ah*, a collaboration with musician Dalibor Zovko, at the opening of the exhibition by artist, researcher and activist Ivana Filip, Atelier Žitnjak, curator: Bojan Krištofić, Zagreb, March 25–April 16, 2022.

KEYWORDS: Ivana Filip; anthrozoological exhibition; cats; non-humans

* Prikaz nastaje u sklopu projekta „Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse — ANIMAL“ (Hrvatska zaklada za znanost, IP-2019-04-5621).

Uz antropocentričan izraz, geslo za relativističku tezu sofista Protogora, „čovjek kao mjera svih stvari” intermedijalna umjetnica Ivana Filip, poznata kao *životinjoumjetnica*, antrozoološkom izložbom *Mjerica svih stvari* razmatra naš suodnos s našom braćom životinjama, kako ih je nazvao Edgar Kupfer-Koberwitz, ili subićima, kako je poetski zapisala Ana Horvat, ili Zemljanima, kako nas je *prožeo* Shaun Monson. I kao što je Ivana Filip dokumentirala u dokumentarnom filmu *Freeroaming*, slobodnoživuće mačke splitskoga Spinuta postale su joj kao umjetnici i kao osobi posljednjih godina *mjerica svih stvari*. Naime, Ivana Filip sustavno istražuje emocije, stanja i koncepte poput povjerenja i empatije, osjetila i bioetike, zooetike u kontekstu odnosa između ljudi i drugih živih bića ili, kao što bi animalistički teoretičari/teoretičarke, rekli/rekle — ljudi i ne-ljudi, kako bi ukazala, kao što je zabilježila povodom navedene izložbe, „na potrebu za odgovornošću i međusobnom povezanošću sa, te prema Drugima (s naglaskom na veze među ljudima i životinjama u svakodnevnicu urbanih sredina; u poljima sukobljavanja i ispreplitanja prirodnog i izgrađenog okoliša)”¹.

Riječ je o svojevrsnoj mačkoutopiji, u kojoj Ivana Filip ostvaruje susrete i razgovore sa slobodnoživućim mačkama splitskoga naselja Spinut, gdje jedan od susreta umjetnice i tih životinja, koje ne određuje lualicama, čini umjetničin govor tijela na način mačke. Naime, u tom postajanju mačkom, kao što bi zabilježili Deleuze i Guattari, u njihovu konceptu *postajanja životinjom*, u ovom slučaju postajanja slobodnoživućim mačkama, umjetnica u susretištu umjetnosti i aktivizma / građanske inicijative uskoro će objaviti i prvu knjigu s temom iz transvrnsne urbane teorije (engl. *transspecies urban theory*) što se tiče domaćega kulturokruga. Ivana Filip u Split je doselila iz Nizozemske (nakon studija) 2017. godine i primijetila je brojne ulične mačke, što nije slučaj u Amsterdamu, gdje zakon nalaže uklanjanje uličnih mačaka (što može biti i dio zapadnoeuropske higijeničarske prakse), no jednako tako i njihovo zbrinjavanje. Kao što je izjavila u jednom razgovoru, udruga za zaštitu životinja u Splitu ima nekoliko, međutim samo je jedan azil za pse.

¹ Iz najave izložbe Ivane Filip *Mjerica svih stvari* na Facebook stranici Atelijera Žitnjak <https://www.facebook.com/events/280977894232730/280977904232729/> (5.04.2021).

Za mačke još ne postoji. Dakle, iz umjetničke, aktivističke i prije svega emotivne pozicije multimedijalna umjetnica Ivana Filip u hermeneutičkom krugu slike i riječi bilježi život slobodnoživućih mačaka kao svojevrsnih liminalnih životinja, na granici između urbanoga i divlje prirode (Ivana će reći — divljine), u značenju slobode, no slobode gdje im je itekako potrebna ljudska pomoć, i to prije svega otvorenost duše, što Ivana pokazuje i u transvrсноj komunikaciji s njima. Upravo će u uvodnom tekstu knjige *Cat-Human: A Collection of Interspecies Communications* taj prostor slobodnoživućih mačaka Ivana nazvati limb, liminalni prostor *in between*, u kojem nisu u potpunosti divlje ni domesticirane, ali su slobodne da odaberu ulicu kao prostor bivanja. U dokumentarnom filmu *Freeroaming* Ivana uvodi u tu međuvrсну komunikaciju ljudsko-mačji jezik — *mijau* iz pozicije logocentrizma ili logocentrizma oplemenjenog mačjim jezikom... Fantastično. Napisao bi Jacques Derrida (2002, 369–418) u mogućoj parafrazi — „Mačka koja, dakle, ja jesam”².

Tako se na samom ulazu u izložbeni prostor s lijeve strane nalazi instalacija čahurica cvrčaka postavljenih u spiralu (*Memento Mori*, kutikule cvrčaka, listići zlata, 23,75 karata, entomološka kutija, 2022), koje bi se i više nego svidjele Borisu Demuru koji je kozmos umjetnički promatrao u spiralnoj anamorfozi. Tom je spiralno-zlatnom instalacijom umjetnica dokumentirala život ličinke, njezino pucanje skrućene kože, kada odrasli cvrčak lagano izlazi iz stare kože. Kao što navode zoološki podaci, prije nego odleti, mladi cvrčak ostaje u staroj koži oko tri sata kako bi mu se krila potpuno otvorila i osušila na suncu. Vežano uz cvrčke, umjetnica ističe da su oni podsjetnik da je i čovjek kao mjera svih stvari ranjiv, da se transformira (čovjek, ali i mjera, kao i druga bića koja su posebna sama po sebi).

Nadalje, na desnoj strani ulaza u galeriju nalazi se instalacija-slika s kuglicama mačje dlake romboidno postavljenima unutar kvadratnoga

2 Npr. Žarko Paić ističe, među ostalim, da Derrida umjesto riječi *animal* stvara novu riječ u francuskome jeziku. „Spajajući ono što se odnosi na duševnost života (*anima*) kao bitak i ono što se odnosi na kazivanje o bitku kao riječ (*mot*) — evo čuda! *Ecce animot!* Ovo se čini efektinim poput ‘jezične igre’. Zvuči, uostalom, poput *animaux*, životinja u množini, budući da heterogenost i singularnost određuju život vrsta/rodova na Zemlji” (Paić, 2022, 607–630).

okvira slike (39 *supernovih*, mačja dlaka, mačji brkovi, kapafix, 2022), prekrivenima, prošaranima mačjim brkovima. Riječ je o organskom materijalu koji je za neke tek ostatak, neželjeno, odbojno, smrdljivo, no, kao što umjetnica ističe, i kvalitetno, ekološko, besplatno, neobično, toplo, mekano, povezujuće između životinjskoga i ljudskoga tijela, nas kao golih majmuna, kako nas je zoološki odredio Desmond Morris. Za jedan drugi rad u kojemu je koristila dlake pasa ostavljenih u azilu u Splitu, kroz ritual valjanja psećih dlaka, kao kroz vrtnju derviša, umjetnica navodi kako se oslobađala, „ulazila u vremenske kapsule, napunjene novim znanjem, novom emocijom” (Plesna scena, 2019).

Slijedi izložbeni postav umjetničkih zoomorfnih crteža kojima traga za svojom zamišljenom životinjom, subićem (zamjetna je pozicija tražanja za tim maštovitim hibridom ispod razine mora — zbirka crteža na papiru, arhivski markeri na papiru, 2021/2022) kao i izložbeni zid zoo-manifesta od kojih se jedan odnosi na manifest umjetničine *Mačko-utopije* (*Manifesto of Catopia*). Navedeni se manifestno-izložbeni zid može iščitati kao umjetničina posveta Donni J. Haraway, njezinu *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*, iz 2003. godine, gdje bilježi susretništa zajedničkih života pasa i ljudske vrste koji su povezani u „značajnu drugost”. Pritom Haraway navedeni manifest smatra vlastitim odgovorom na svoj *Manifest kiborga* iz 1985. godine, gdje slogan za život na rubu globalnoga rata ne mora biti samo „kiborzi za zemaljski opstanak” već i, pseći idiom, „šuti i treniraj”.

Tu je i izložbeni zid s fotografijama umjetnične kućne mačke koja se odmara na četvrtastom okviru, te se dobiva dojam realizirane metafore žive prirode, doslovno — mačka u/na slici. Riječ je o radu *Mjerica svih stvari* (zbirka od devet digitalnih fotografija, 2022) koji me podsjeća na umjetničin rad *Cat Zen Garden* u kojemu fotografski dokumentira svoga mačka u posudi pijeska i za kojega je jednom prigodom istaknula kako je jedna minuta fokusa na njega oslobađa viška kortizola. Pritom umjetnica u svojim radovima oslušivanja *života životinja* (poslužimo se sintagmom J.M. Coetzee) koristi vrlo bitno znanje tijela, poziciju tijela koje zna, tijela koje nam zaista šalje poruke zdravlja, poruke bolesti, poruke koje dolaze kroz trzaj, grč, vrisak, zamah, uzdisaj.

Pored izložbenoga formata ovu antrozoološku izložbu (koja dokumentira ljudsko-životinje, ovdje mačke susrete i komunikaciju) pra-

ti i spomenuta autoričina knjiga *Cat-Human: A Collection of Interspecies Communications* na engleskom jeziku (uskoro izlazi iz tiska kao popratna mačkomonografija izložbe) kao i mačji performans *Život je Ca'ah*³ uz muzičku pratnju Dalibora Zovka na električnoj gitari kojim su riječju i glazbom izveli mačji ritam. Umjetnica je pritom i kostimografski potencirala mačji izgled haljinom s motivom divlje mačke, a cijelo je izložbeno i izvedbeno događanje otvorenja uokvireno veganskom kuhinjom; voditelj galerije Atelijeri Žitnjak Bojan Krištofić i umjetnica, uz pomoć okupljenih, priredili su štrudlu od kuhanoga krumpira i špinata. Pogledajte, pročitatajte Ivaninu komunikaciju s mačkama, dodira bez dlana, prisanjanjem, umiljavanjem, kako to mačke uostalom i čine, a u Atelijeru Žitnjak je i mačka Mica Luli (prijateljica Kate Mijatović i Zorana Pavličića), vjerna čuvarica izložbenih prostora i niza ateljea.

P.S. mrnjau

Završno podsjećam na prvu kolektivnu mačkoizložbu u Hrvatskoj *Mačka u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, koju su priredile Dajana Vlajsavljević i Snježana Pavičić (kustosica izložbe: Nikolina Šimunović, voditeljica Galerije Prica, Galerija Prica, Samobor, 2019.), a čija je namjera bila, među ostalim, da se kroz animalističku temu može sagledati hrvatska moderna umjetnost, od 19. stoljeća do danas, te da se istraži, kako to navodi Dajana Vlajsavljević u mačkokatalogu, ne samo likovni (morfološko-formalni) već i ikonografski odnos umjetnika/ica prema temi mačke. U jednom mogućem novom formatu te iznimne mačkoizložbe zasigurno će svoje mačkoizložbeno mjesto naći i životinjoumjetnost Ivane Filip.

3 *Ca'ah* označava smjer i način življenja sadržan u duhu osobe, a povezan je s narodom Mayoruna (Mayuruna, Matsés), poznatom i kao *mačji narod*, koji žive uz rijeku Rio Javari, u Peruu i Brazilu. Poznati su kao „ljudi mačke” s obzirom na to da vjeruju da potječu od jaguara i pritom žene ukrašavaju, *probijaju* svoja lica tankim drvenim šiljcima (*piercing* izrađuju od žilica palminog lišća) kojima oponašaju mačje, jaguarove brkove.

Fot. 1. Ivana Filip: zbirka crteža na papiru, arhivski markeri na papiru, 2021/2022 (fot. Boris Cvjetanović)

Fot. 2. Ivana Filip: *Memento Mori*, kutikule cvrčaka, listići zlata, 23,75 karata, entomološka kutija, 2022 (fot. Boris Cvjetanović)

Fot. 3. Ivana Filip: *39 supernovih*, mačja dlaka, mačji brkovi, kapafix, 2022 (fot. Boris Cvjetanović)

Literatura

- Derrida, J. (2002). *The Animal that Therefore I am*. „Critical Inquiry“ vol. 28, br. 2, str. 369–418. <https://doi.org/10.1086/449046>
- Paić, Ž. (2022). *Pogled gologa Drugoga: Zašto se (ne) srami Derridina mačka?* U: *Mačkozbornik: od Bastet do Catwoman*. Ur. S. Marjanić, R. Ratkovčić. Zagreb: Naklada Jepsenski i Turk, str. 607–630.
- Plesna scena (2019). *Teško je veslati strujom suosjećanja*. Razgovor s umjetnicom Ivanom Filip, „Plesna scena“. <https://www.plesnascena.hr/index.php?p=article&id=2360> (1.10.2020).

- **SUZANA MARJANIĆ**—works at the Institute of Ethnology and Folklore Research in Zagreb, where she pursues her interests in the theories of ritual and myth, critical animal studies and performance studies. She published the book *Glasovi “Davnih dana”: transgresije svjetova u Krležinim zapisima 1914–1921/22* (2005, *Voices of “Bygone Days”: Transgressions of Worlds in Krleža’s Notes 1914–1921/22*), *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas* (2014, *The Chronotope of Croatian Performance Art: From Trav-*

eleri until Today) and *Topoi hrvatskoga performansa: lokalna vizura* (2017, The Topoi of Performance Art: A Local Perspective). The book *Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas*, which is the first history of performance art in Croatia, won the Annual award for the Croatian Selection of AICA and the National Award for Science. She co-edited seven collections, for instance, the collection *Ekofeminizam: između ženskih i zelenih studija* (2020, Ecofeminism: Between Women's and Green Studies) with Goran Đurđević and *Mačozbornik: od Bastet do Catwoman* (2022, Cat-Collection: From Bastet to Catwoman) with Rosana Ratkovčić.